

*Хомутенко В. П.
к. е. н, професор,
судовий експерт
Хомутенко А. В.
д. е. н, професор,
професор кафедри фінансів
Одеського національного економічного університету*

ДОЦІЛЬНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМАТИКА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВТРАТ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

Військова агресія Російської Федерації проти України, безперечно, вкрай негативно впливає на економічний потенціал країни. Так, за оцінками Світового банку падіння ВВП в Україні в 2022 році складе від 10% до 40% за умови не розширення окупованих територій та активної фази війни не довше кількох місяців [1]. Доцільно зазначити, що частка постраждалих областей (окупованих чи частково окупованих у 2022 р.) в 2020 р. складала 30,3 % у ВВП України, а кількість діючих підприємств різних форм власності у цих областях становила 108693 одиниць, що складало майже 30% від загальної кількості діючих підприємств України. В розрізі областей ці показники наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Основні економічні показники постраждалих областей України

Область	Частка у ВВП, %	Кількість діючих підприємств, одиниць
Харківська	6,3	25144
Донецької	5,6	9473
Київська	5,3	20320
Запорізька	4,4	15368
Миколаївська	2,3	11482
Сумська	1,6	6096
Черкаська	1,9	9286
Херсонська	1,6	8116
Луганська	1,0	3408

Джерело: складено автором за даними [2]

Внаслідок війни призупинили свою фінансово-господарську діяльність не лише підприємства, що знаходяться в постраждалих областях України, а й ті, що розташовані в більш безпечних регіонах. За оцінками експертів, військова агресія Росії спричинила повну зупинку 50% українських підприємств, а інша їх половина працює на межі своїх можливостей [3].

Відмітимо, що 20 березня 2022 року уряд затвердив Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації [4]. Він покликаний встановити процедуру визначення шкоди та збитків за окремими напрямками. Одним із таких напрямків є економічні втрати підприємств, що включають в себе втрати підприємств усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна, а також упущену вигоду від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності. Так, основними показниками, що оцінюються під час визначення економічних втрат підприємств, згідно з Порядком є: вартість втраченого, знищеного чи пошкодженого майна; упущена вигода; втрати від неоплачених товарів, робіт та послуг, наданих та спожитих на тимчасово окупованих територіях [4].

Необхідність визначення економічних втрат підприємств усіх форм власності внаслідок військової агресії РФ обумовлена можливістю їх відшкодування шляхом виплати країною агресором компенсації [5]: 1) за рішенням органів судової влади України та/або 2) за рішенням міжнародних судових органів. Під час судового розгляду важливе доказове значення має висновок експерта, що є докладним описом проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені судом, що доручив проведення експертизи.

При проведенні судової економічної експертизи з питань визначення економічних втрат підприємств усіх форм власності та упущену вигоду внаслідок військових дій слід враховувати практику визначення шкоди (збитків) у міжнародних судах, оскільки зараз майну підприємств шкода (збитки) завдається незаконними діями громадян РФ. Очевидно, що ці особи фізично ніколи не постануть перед українським судом і тим більше не виконають рішення суду про відшкодування збитків українським підприємцям. Разом з тим, згідно з Міжнародним судом ООН «існує цілком усталена норма міжнародного права, згідно з якою потерпіла держава має право на отримання компенсації від держави, яка вчинила міжнародно-протиправне діяння, за заподіяну ним шкоду» [6]. Зокрема, згідно зі ст. 75 Римського статут міжнародного кримінального суду, передбачено, що суд може визначити у своєму рішенні масштаби та розмір будь-якої шкоди, збитків, заподіяних потерпілим [7].

Слід зазначити, що на сьогоднішній день не існує єдиної методології розрахунку збитків, спричинених бойовими діями. Це, в свою чергу, обумовлює необхідність розробки методики проведення судової економічної експертизи з питань визначення розмірів економічних втрат підприємств усіх форм власності та упущеної вигоди внаслідок агресії Російської Федерації з урахуванням правил визначення розмірів шкоди, що компенсується, які використовуються в договірній практиці держав і міжнародних міжурядових організаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Центр економічної стратегії. URL: <https://forbes.ua/inside/ukrainavtratit-tretinu-vvp-cherez-viynu-yak-tse-vidchuyut-gromadyani-ta-biznes-razom-z-tsinami-deval>
2. Державна статистична служба України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Пошкодження майна підприємства внаслідок воєнних дій: чи варто розраховувати на відшкодування та як підтвердити втрати? URL: https://jurliga.ligazon.net/ru/news/210310_poshkodzhennya-mayna-pdprimstva-vnasldok-vonnikh-dy-chi-varto-rozrakhovu
4. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 326. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF>
5. Броунли Я. Международное право. Книга вторая. Пер. с англ. под ред. Г.И. Тункина. Москва: Прогресс, 1977. С. 114
6. Case Concerning the Gabčíkovo-Nagymaros Project (Hungary v. Slovakia). Judgment of 25 September 1997. I.C.J. Reports 1997. pp. 7–84. URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/92/092-19970925-PRE-01-00-EN.pdf>
7. Римський статут міжнародного кримінального суду від 17.07.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text